

УПЕРЕДЖЕННЯ ТА СТЕРЕОТИПИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ РОЗГОРТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

PREJUDICE AND STEREOTYPES AS A CONDITION FOR DEVELOPING GENDER DISCRIMINATION

Стаття присвячена дослідженню стану розроблення гендерної проблематики в психологічній науці. Акцентовано увагу на аналізі зарубіжних теорій, які висвітлюють здобутки досліджень у сфері психології гендерної дискримінації. Здійснено теоретичний аналіз явища дискримінації, що притаманне суспільній взаємодії. Визначено найбільш частотні дискримінаційні прояви – расизм (дискримінація за кольором шкіри), сексизм (гендерна дискримінація), ейджизм (дискримінація за ознакою хронологічного віку). Зазначено, що, відповідно до Американської психологічної асоціації (APA), дискримінація визначається як неоднакове ставлення до членів різних етнічних, релігійних національних або інших груп.

Особливу увагу в статті приділено поняттям «упередження» і «стереотип», які є вихідними для дискримінаційних процесів. Визначено, що «упередження» в психології позначається як негативне ставлення до іншої людини чи групи, яке сформоване до того, як відбулася безпосередня взаємодія із цією людиною чи групою. Зазначено, що упередження можуть мати афективний (емоції), когнітивний (думки) та поведінковий (дії) компоненти. Підкреслено, що підґрунтям для розгортання дискримінації, окрім установок та упереджень, є процес стереотипізації, який відбувається на основі наявних у людини стереотипів (стереотип – це узагальнення стосовно групи; спрощене відображення групи (представника групи)).

Проаналізовано роль гендерних стереотипів для розгортання дискримінаційних проявів (сексизму). Зазначено, що гендерна дискримінація має глибоке коріння, яке підживлюється з боку культури, традицій, релігії тощо, забезпечуючи існування значної кількості гендерних стереотипів. Визначено основні чинники, які є витоками для підтримання усталеної системи гендерних стереотипів (релігія, соціальне научіння, культурні інститути, розподіл соціальних ролей, патріархат). Підкреслено, що учасники групи, щодо якої існують негативні стереотипи (у гендерних дослідженнях це в більшості випадків саме жінки), підпадають під загрозу шкідливих ефектів стереотипізації, що може призводити до зниження якості їхньої діяльності.

Ключові слова: гендер, гендерна дискримінація, дискримінація, стереотип, упередження.

The article is devoted to the study of the state of development of gender issues in psychological science. Emphasis is placed on the analysis of different theories that highlight the achievements of research in the field of psychology of gender discrimination. The theoretical analysis of the phenomenon of discrimination inherent in social interaction is carried out. The most frequent discriminatory manifestations were identified – racism (discrimination based on skin color), sexism (gender discrimination), ageism (discrimination based on chronological age). It is noted that according to the American Psychological Association (APA), discrimination is defined as different treatment of members of different ethnic, religious, national, or other groups. The article pays special attention to the concepts of “prejudice” and “stereotype”, which are the source of discriminatory processes. It is determined that “prejudice” in psychology is defined as a negative attitude towards another person or group, which was formed before there was a direct interaction with this person or group. It is noted that prejudices can have affective (emotions), cognitive (thoughts), and behavioral (actions) components. It is emphasized that the basis for the development of discrimination, in addition to attitudes and prejudices, is the process of stereotyping, which takes place based on existing social stereotypes (the stereotype is a generalization about the group; simplified representation of the group). The role of gender stereotypes for the development of discriminatory manifestations (sexism) is analyzed. It is noted that gender discrimination has deep roots, which are fueled by culture, traditions, religion, etc., ensuring the existence of a significant number of gender stereotypes. The main factors that are the origins of maintaining an established system of gender stereotypes (religion, social learning, cultural institutions, distribution of social roles, patriarchy) are identified. It is emphasized that members of the group about which there are negative stereotypes (in gender studies – in most cases it is women), are at risk of harmful effects of stereotyping, which can lead to reduced quality of their activities.

Key words: gender, gender discrimination, discrimination, stereotype, prejudice.

УДК 159.922.8-057.875:378
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.16.23>

Костіна Т.О.

к.психол.н., доцент,
докторантка кафедри психології
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми. Сучасне суспільство, незважаючи на значний технічний і технологічний процес, усе ще перебуває під впливом явища, яке людська спільнота, на жаль, не спромоглася подолати. Становлення суспільства, його соціального складника, державних інституцій, законодавчих основ – це все вия-

вилось безсилим перед явищем ксенофобії та кричущих проявів дискримінації. Зрозуміло, що більшість держав світу провадять гуманістичну політику та прагнуть до усталення демократичних цінностей, що включає повагу до особистості, незважаючи на її расу, стать, колір шкіри, етнічну належність, віросповідання,

сексуальну орієнтацію тощо. Однак події, що розгорнулися в США внаслідок смерті Джорджа Флойда, актуалізували питання дискримінації та можливості суспільства, на противагу дискримінації та насильству, демонструвати повагу до кожного учасника соціальної взаємодії, дотримуватися принципів толерантності й демократичних засад. Чи спромоглося людство за більше ніж 2000 років зцілити себе та вийти на шлях гуманізму? Чи декларування цінностей і їх дотримання – це як очікування vs реальність? Чи можливе життя людини без дискримінаційного досвіду? І що робити тим, хто входить у групу ризику підпасти під так звану множинну дискримінацію (подвійна, потрійна тощо)? Протести, які охопили США, утверджують у думці, що дискримінація – питання, що потребує переосмислення та яке, на жаль, є актуальним для сучасного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для української наукової думки осмислення рівності й розуміння причин становлення нерівності має глибоке коріння. Найбільш відомим є пошук видатного українського філософа Г. Сковороди, що відобразилося у його вислові «Не рівна усім рівність...», де мислитель осмислює рівність і наголошує на її глибинному аспекті, підкреслюючи, що зовнішні показники не завжди відповідають дійсності. Цікавим фактом є те, що цей вислів закарбовано на аверсі купюри номіналом 500 гривень [2].

Вивчення дискримінації та її гендерних аспектів реалізовано вітчизняними науковцями. Аналіз явища гендерної дискримінації та інших проявів дискримінації (у тому числі множинна дискримінація), із якими може зіткнутися особистість, представлено в працях Т. Марценюк. Крім того, авторка аналізує явище гендерного насильства як один із проявів гендерно обумовленої дискримінації [4]. Науковиця М. Ткалич здійснює аналіз видів гендерної дискримінації в контексті гендерної взаємодії в організації, що може проявлятися в професійній сфері в таких формах, як нерівна оплата праці (жінки в Україні в середньому отримують платню на 30% меншу, ніж чоловіки), відмова при наймі на роботу (наприклад, молодим матерям), блокування кар'єрного зростання (явище «скляної стелі») тощо [5]. У контексті дискримінації на робочому місці психологи активно працюють над розробленням технологій, які сприяли б подоланню гендерних стереотипів у професійній діяльності й давали можливості особистості повноцінної реалізації, що відображено в роботах О. Чуйко та Н. Куравської [6]. Крім того, дослідниця Н. Куравська вивчає специфіку гендерних стереотипів і їх роль у розгортанні гендерної дискримінації (прояви сексизму) [6]. У працях Т. Костіної представлено результати науко-

вого пошуку генези гендерної рівності та специфіки ставлення студентської молоді до гендерної дискримінації [16]. Особлива увага видатних науковиць у сфері гендерних досліджень Т. Говорун та О. Кікінежді акцентується на ролі навчання й виховання для формування особистості, яка здатна виходити за межі усталених гендерних стереотипів [7].

Постановка завдання. Метою статті є систематизація інформації основних досліджень, що реалізовані зарубіжними та вітчизняними науковцями у сфері вивчення причин існування й розгортання дискримінації. Визначити та охарактеризувати соціально-психологічні особливості упереджень і стереотипів, які є передумовою для дискримінаційних процесів. Актуалізувати значущість гендерних досліджень для розвитку сучасного суспільства. Здійснити теоретичний аналіз чинників, які підтримують існування гендерної нерівності та проявів гендерної дискримінації (сексизму).

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що найбільш глибокий аналіз явища стереотипів та упереджень, які лежать в основі дискримінації, реалізовані в дослідженнях зарубіжних учених. Одним із перших вивчення упереджень і проявів дискримінації здійснив видатний американський науковець Г. Олпорт [8]. Власне, його праця «Nature of Prejudice» заклала підвалини для сфери досліджень розуміння факторів, що призводять для розмежування людей на «своїх» і «чужих», приписування певних позитивних/негативних якостей представникам тієї або іншої соціальної групи тощо. Ця праця стала вже класичною та є опорною в ході досліджень витоків упереджень. Для дослідження важливого значення набуває виокремлення рівнів дискримінаційних проявів (поведінкова компонента упереджень), які визначив та охарактеризував Г. Олпорт (будуть розглянуті далі в статті).

Американська професорка М. Кітє присвятила значну кількість праць психології упереджень, зосередилась на дослідженні формування й функціонування стереотипів та упереджень щодо жінок, сексуальних меншин і людей похилого віку. Також М. Кітє спрямовує свій науковий пошук на ролі ідеологічних змінних для формування упереджень. Зазначимо, що науковиця співпрацювала з іншим відомим професором В. Вхітлі, які разом видали книгу «Psychology of Prejudice and Discrimination», у якій детально пояснюється (спираючись на дослідження в психології), чому наше суспільство пронизано сексизмом, расизмом, ейджизмом та іншими «ізмами», які засвідчують дискримінаційність соціального простору [21].

Дослідження дискримінаційних процесів і детермінант, що їх актуалізують, має велике

значення для психології. Необхідно зазначити, що таке наукове осмислення включає аналіз не лише соціальних чинників, а й інших складників. Зокрема, учені здійснюють вивчення біологічних та екологічних коренів упереджень, пояснюють, як біологічні передумови, поєднуючись із соціальними факторами, закладають засади для утворення схильності людини, що формує її розуміння та реакції щодо рівності й різноманітності [14].

Детальний аналіз упереджень і їх ролі в розгортанні дискримінації здійснив Т. Нельсон, який описав різні типи стереотипів та упереджень, проаналізував значення соціальних чинників для формування й «підтримки» наявних негативних установок щодо різних соціальних груп. Автор детально описав явище сексизму (гендерної дискримінації), гендерних стереотипів, здійснив аналіз впливу стереотипних уявлень на процес формування стереотипізованих гендерних ролей [17].

Вагомий внесок у розуміння соціальних аспектів підтримання наявних гендерних стереотипів і проявів гендерної дискримінації (сексизму) реалізовано Sh. Burn у межах соціальної психології [9] і соціології: вивчення феномена гендерованого суспільства в праці М. Kimmel [15]. Явище гендерного нонконформізму детально вивчено В. Risman [20].

Питання вивчення дискримінації тісно пов'язано з іншим соціальним явищем – толерантністю, адже саме процес толерантності, терпимості до іншого/іншої, до «інакшовості» цього світу дає змогу стримувати прояви дискримінації та йти шляхом гуманізму. Власне, вивчення феномена терпимості («парадокс терпимості») займався видатний науковець ХХ століття К. Поппер [18]. Дослідження формування гендерної толерантності та протидії сексизму реалізовані В. Reardon, що відображено в побудові концепції Peace Education [19]. Потужною протидією расизму, дискримінації та інтолерантності стали праці й педагогічна діяльність видатної американської вчительки Дж. Еліот, яка запровадила «навчання різноманітності» [13].

Як бачимо, існує значна кількість досліджень, присвячених питанню дискримінації, у тому числі гендерної. Це ще раз підтверджує актуальність і важливість цього питання для сучасного суспільства. Однак ми бачимо, що все ще існує значна кількість упереджень, що перешкоджає суспільству загалом та індивідууму зокрема вийти за межі ustalених шаблонів. Саме тому в статті ми розглянемо відкриття, які мають значення для подальших теоретичних і практичних розробок зі зниження рівня гендерної нерівності й проявів гендерно обумовленої дискримінації.

Для розуміння поняття гендерної дискримінації необхідно уточнити вихідне поняття –

дискримінація. Термін «дискримінація» походить від латинського *discriminatio* та дослівно перекладається як «розрізняю». У словнику української мови дискримінація визначається як «обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за расовою або національною належністю, політичними і релігійними переконаннями» [1, с. 298]. Кембриджський словник позначає дискримінацію як практику поводження з людиною або групою людей менш справедливо, ніж з іншими людьми. Зазвичай факторами, які спричиняють прояви дискримінаційної поведінки, є колір шкіри, стать, вік, раса [11].

Одним із найбільш яскравих прикладів демонстрації дискримінації та її вплив на особистість реалізовано педагогом Дж. Еліот в експерименті «Дискримінація», який відбувся в 1968 році. У межах цього дослідження вчителька наочно продемонструвала, що таке дискримінація та що означає бути в групі непривілейованих, дискримінованих представників (навчальний клас було поділено за ознакою кольору очей, де власники блакитних очей були привілейованими, а власники карих – пригнобленими). Зазначимо, що детермінантою для проведення цього психолого-педагогічного експерименту стало вбивство М.Л. Кінга, що реалізовано на ґрунті расизму [13].

У психології термін «дискримінація» може використовуватися у зв'язку зі здатністю (психофізіологічний базис) розрізняти стимули або об'єкти, які якісно або кількісно відрізняються один від одного [10]. Бачимо, що в цьому випадку термін не має негативної конотації. Однак для дослідження важливий складник, що описує соціально-психологічні особливості взаємодії людей. У цьому контексті звернемося до визначення дискримінації, який надається Американською психологічною асоціацією (АРА): різне ставлення до членів різних етнічних, релігійних національних або інших груп [10]. Підкреслюється, що дискримінація зазвичай є поведінковим проявом упереджень, а тому включає в себе негативне, вороже ставлення до членів дискримінованої групи. Як бачимо, в основі дискримінації лежать упередження, наявні в тієї або іншої особистості. Детальний аналіз таких упереджень здійснив Г. Олпорт та узагальнив у (вже класичній) праці «Nature of Prejudice» [8].

Г. Олпорт визначав упередження як антипатію (різке негативне почуття), яка заснована на помилковій і жорсткій генералізації. Спираючись на зібраний матеріал, науковець розробив загальновідому шкалу Олпорта, яка описує поведінковий компонент упереджень; дає змогу визначити, на якому рівні прояву дискримінації перебуває особистість. Зага-

лом автором виділено п'ять рівнів: 1) вербальне вираження антипатії, що проявляється в неприязних та образливих висловлюваннях; 2) уникнення контактів із групою осіб, щодо якої відчувається неприязнь; 3) дискримінація, що проявляється в активних діях членів групи (наприклад, виключення дискримінованих із деяких сфер діяльності/позбавлення можливості навчання тощо); 4) прояв актів насильства (фізичні напади на членів певної групи, осквернення їхніх кладовищ тощо); 5) винищення (фізичне знищення шляхом суду Лінча, погромів, геноциду тощо) [8].

Сьогодні термін «упередження» в психології позначається як негативне ставлення до іншої людини чи групи, яке сформоване до того, як відбулася безпосередня взаємодія із цією людиною чи групою [10]. R. Gardner позначає упередження як апріорно прийняте судження про щось [17]. Також під упередженням розуміють будь-яке упереджене ставлення чи думку, як позитивну, так і негативну [10]. Упередження вміщують у собі три компоненти: афективний (емоції, які можуть варіюватися від легкої нервозності до ненависті), когнітивний (припущення й переконання щодо групи, включаючи стереотипи) та поведінковий (поведінка, що включає дискримінацію й насилля (ворожість) або уникнення) [10] (APA, 2020). Варто зазначити, що упередження спотворюють сприйняття інформації людиною, яка є «носієм» упередження; так вони не є об'єктивним відображенням дійсності. Натепер описана значна кількість упереджень, серед найбільш частотних є упередження, засноване на расовому групуванні (расизм), за статевою ознакою (сексизм), за ознакою хронологічного віку (ейджизм) [10]. Зазначимо, що психологи підкреслюють важливість саме афективного складника для «підтримання» упередження. Найкращим критерієм негативного упередження щодо чужої групи є не стільки негативні почуття, скільки відсутність позитивних емоцій [17].

Необхідно зазначити, що сьогодні в психології немає єдиної концепції щодо упереджень, однак більшість науковців погоджується, що упередження 1) проявляється у взаєминах між групами, 2) включає оцінку (позитивну або негативну) групи, 3) засновані на реальних або уявних характеристиках групи.

В основі формування упередження знаходиться установка, яку Г. Олпорт позначав як певний стан свідомості й нервової системи, що позначає готовність організму до реакції, яка детермінована попереднім досвідом; здійснює спрямовуючий і динамічний вплив на поведінку [8]. Це певна налаштованість на взаємодію із зовнішнім світом у певний спосіб; функціонування установки відбувається на несвідомому рівні. Феномен уста-

новки демонструє вибірковість і спрямованість людського сприймання. У зарубіжній соціальній психології дослідники A. Eagly та S. Chaiken пояснюють установку (у соціальному просторі – атитюд) як загальну оцінку відповідного об'єкта, що вимірюється по осі «добре-погане», «сприятливе-несприятливе». Науковці розглядали установки як трикомпонентну структуру, що вміщує поведінковий, афективний і когнітивний складники [12]. Наприклад, людина може мати сприятливу установку щодо футболу та несприятливу – до пінг-понгу [17]. Як бачимо, в установці (як і в упередженні) також виділяють три складники, які виокремлюють відповідно до сфер психічної активності.

Підґрунтям для розгортання дискримінації, окрім установок та упереджень, є процес стереотипізації, який відбувається на основі наявних у людини стереотипів. Стереотип – це узагальнення стосовно групи; вони є спрощеним відображенням групи (представника групи). У словнику Американської психологічної асоціації (APA) подається таке визначення стереотипу: «сукупність когнітивних узагальнень (наприклад, переконань, очікувань) про якості й характеристики членів групи або соціальної категорії. Стереотипи, як і схеми, спрощують і прискорюють сприйняття й судження, але вони часто перебільшені, швидше негативні, ніж позитивні, і стійкі до перегляду навіть тоді, коли стикаються з особистостями з якостями, що не відповідають стереотипу» [10]. Наприклад, серед гендерних стереотипів можуть бути ті, які мають позитивну (чоловіки – приймають раціональні рішення) та негативну (жінки – погані водії) конотацію.

У зарубіжній психології найчастіше описують стереотип як переконання в тому, що визначені характеристики пов'язані з іншими групами; це комплекс уявлень стосовно особистісних атрибутів групи людей. Формування стереотипів відбувається на основі процесу соціальної категоризації (зарахування оточуючих людей до певної соціальної групи, класу). Базовими (примітивними) категоріями соціальної взаємодії людей є категорії раси, статі й віку [17]. Такі науковці, як J. Dovidio, D. Hamilton, J. Sherman, позначають стереотип як міжгрупову установку, однак підкреслюють, що стереотип уміщує лише когнітивний складник; натомість два інші складники установок – афективний і поведінковий – не властиві стереотипу, а проявляються, відповідно, в упередженнях і дискримінації [12].

Прояв дискримінації за ознакою статі – сексизм – також базується на наявних у людини упередженнях і стереотипах. Зазначимо, що гендерна дискримінація має глибоке коріння, яке підживлюється з боку культури, традицій, релігії тощо, забезпечуючи існування значної

кількості гендерних стереотипів. Зазначимо стосовно учасників групи, щодо якої існують негативні стереотипи (у гендерних дослідженнях – це в більшості випадків саме жінки), що загроза стереотипу та шкідливі ефекти стереотипізації, упереджень і дискримінації можуть знижувати якість їхньої діяльності (т.з. ефект загрози стереотипу), обмежувати можливості та впливати на їхнє самосприйняття [17]. Цікавим фактом на підтвердження існування й глибокого вкорінення гендерних стереотипів є їх відображення в нашій мові та мовленні. Так, в українській мові жінок часто позначають як «слабка стать», а чоловіків – як «сильна». Зрозуміло, що вживання таких висловів є досить обмежувачими. В англійській мові жіноча стать часто позначається як «opposite» (протилежна), зрозуміло, що протилежною вона є до чоловічої. Цей приклад вкотре демонструє наявний андроцентризм у суспільстві та культурі. Власне, термін «протилежний» сприяє тому, що чоловіків і жінок протиставляють як, наприклад, гаряче та холодне; зрозуміло, що це не відповідає дійсності.

Витоками для формування гендерних стереотипів є релігія (у світових релігіях жінка має підкорятися чоловіку, що призводить до закріплення нерівності); соціальне навчання (зокрема, через диференційне підкріплення, що відображено в теорії А. Бандури); культурні інститути (суспільство та його продукти: телебачення, кінофільми, журнали, ЗМІ тощо, які активно транслюють гендерні стереотипи); усталений розподіл соціальних ролей (жінка – господиня; чоловік – реалізація поза домом); патріархат – соціальна структура, яка надає чоловікам владу над жінками (обмежений доступ жінок до влади). Відповідно до поглядів S. Fiske, стереотип – це форма управління, головною метою якої є контроль. Вони (стереотипи) обмежують людину – мішень стереотипу – та легітимізують дискримінацію. Науковець уважав, що влада сприяє розвитку стереотипів про слабких (а не навпаки). Коли наявна асиметрія влади, існує висока вірогідність стереотипізації слабких сильними, оскільки стереотипи допомагають підтримувати дисбаланс влади [17]. Прикладом цього є гендерні стереотипи, які дають чоловікам змогу утримувати владу та підтримувати ідеологію, відповідно до якої жінки – емоційні, слабкі істоти, котрі не здатні бути сильними лідерами та приймати виважені рішення.

Як бачимо, гендерні стереотипи й упередження – явище, яке й досі притаманне нашому суспільству. Необхідно пам'ятати, що будь-який стереотип потенційно може перейти на рівень, який буде проявлено у формі дискримінаційних дій. А це означає, що дослідження у сфері гендерної проблематики має велике

значення для суспільства, оскільки дають людям можливість дивитися один на одного не через «гендерні лінзи». І сприятиме усвідомленню, що між жінками та чоловіками більше схожості, ніж відмінностей.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведений аналіз дав змогу визначити передумови та чинники, які зумовлюють наявність упереджень і стереотипів у людському суспільстві. Визначено особливості гендерно обумовлених стереотипів та упереджень і їх роль у розгортанні дискримінаційних процесів; окреслено фактори, які сприяють підтримці наявних стереотипів у суспільстві. Проведене дослідження має значну подальшу перспективу, оскільки вивчення гендерної дискримінації, процесів гендерної стереотипізації, пошуки можливостей виходу за усталені гендерні шаблони є надзвичайно актуальними для сучасного суспільства. Особливо гостро це стоїть під час роботи з молодими людьми (студентами), які мають усвідомити негативний вплив соціальних очікувань та усвідомити, що жінки і чоловіки не різні види, є більш схожими, ніж відмінними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я / упоряд. А.П. Загнітко. Донецьк : Бао, 2008. 704 с.
2. Купюра 500 гривень / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/money/500/> (дата звернення: 07.08.2020).
3. Куравська Н. Гендерні стереотипи як джерело гендерної дискримінації та сексизму. *Психологія* : збірник наукових праць. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаніка, 2018. Вип. 22. С. 55–62.
4. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ : Основи, 2017. 256 с.
5. Ткалич М.Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організацій. Київ – Запоріжжя, 2015. 316 с.
6. Чуйко О., Куравська Н. Гендер і кар'єра : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Супрун В.П., 2019. 372 с.
7. Як навчати школярів долати гендерні стереотипи : конспекти занять : навч.-метод. посібник для загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Говорун, О. Кікінежді та ін. ; за заг. ред. професора Т. Говорун. Київ : ТОВ «Дорадо-Друк», 2006. 804 с.
8. Allport G. Nature of Prejudice. Cambridge, MA : Addison-Wesley, 1954. 498 p.
9. Burn Sh. The social psychology of gender. McGraw-Hill Humanities, 1995. 223 p.
10. Discrimination / APA Dictionary of Psychology. URL: <https://dictionary.apa.org/discrimination> (дата звернення: 06.08.2020).
11. Discrimination / Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/discrimination> (дата звернення: 05.08.2020).
12. Eagly A.H. & S. Chaiken. The psychology of attitudes. TX : Harcourt. Brace & Janovich, 1993, 794 p.
13. Elliott J. The Anatomy of Prejudice. URL: <https://jane Elliott.com/lectures> (дата звернення: 09.08.2020).

14. Jackson L. The Psychology of Prejudice: From Attitudes to Social Action. American Psychological Association, 2011. 225 p.
15. Kimmel M. The Gendered Society. NY : Oxford University Press, 2000. 472 p.
16. Kostina T. Gender discrimination: view of student youth. *Social and psychological problems of modern society* : collective monograph. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2019. P. 93–113.
17. Nelson T. The Psychology of Prejudice. Allyn & Bacon : Pearson, 2005. 336 p.
18. Popper K. The Open Society and Its Enemies: New One-Volume Edition. Princeton University Press, 2013. 808 p.
19. Reardon B.A. Tolerance – The Threshold of Peace. NY : The Teacher's Library, 2001. 304 p.
20. Risman B. Raising the Visibility of Gender Nonconformists. *Contexts*, 2017. № 16 (2). P. 72–74. URL: <https://doi.org/10.1177/1536504217714268> (дата звернення: 05.08.2020).
21. Whitley B., Kite M. Psychology of Prejudice and Discrimination: 3rd Edition. Routledge, 2016. 741 p.